

Vos

Vulpes vulpes

De vos is op rug en flanken meestal roodbruin, maar grijzige en bruine vossen zijn niet zeldzaam. Hals, borst en buik zijn meestal wit, maar kunnen ook deels grijs of zwart zijn. De achterkant van de oren en het onderste deel van de poten zijn zwart. Van neus- tot staartpunt meet de vos gemiddeld 110 cm; de staart is gemiddeld 40 cm lang. Volwassen mannetjes van meer dan een jaar oud zijn gemiddeld groter en zwaarder (7,5 kg) dan volwassen vrouwtjes (6,0 kg).

Vossen leven paarsgewijs en zijn territoriaal. Onder voedselrijke omstandigheden kunnen een of meer dochters in het ouderlijk territorium blijven, die dan echter meestal niet aan de voortplanting deelnemen. De grootte van de territoria is afhankelijk van de voedselrijkdom; de kleinste (vanaf 30 ha) worden aangetroffen in stedelijk gebied en sterk gevarieerd landschap, de grootste (tot 500 ha) liggen in open agrarische gebied. Jonge vossen verlaten in hun eerste herfst of winter de familie. Vooral mannetjes kunnen dan tientallen kilometers afleggen.

Leefomgeving

Van oudsher werd de vos in ons land geassocieerd met zandgrond en bos, maar zijn sterke uitbreiding sinds 1970 heeft laten zien dat hij zich aan alle omstandigheden kan aanpassen. Overdag houden vossen zich meestal schuil in dichte vegetatie, maar voor het werpen van de jongen geven ze de voorkeur aan holen, bijvoorbeeld dassenburchten of konijnenholen. Inmiddels leven vossen zelfs in geheel open veenweidegebieden en moerassen, waar ze hun jongen werpen onder opstallen op boerenerven, in droge duikers en zelfs bovengronds in dichte vegetatie. Ook dorpen en steden worden steeds meer bevolkt door vossen, een ontwikkeling die in een aantal andere Europese landen al veel verder is.

Vos.
Foto: Paul van Hoof.
Fox.

Voedsel

Vossen zijn alleseters en zijn zowel jagers, op bijvoorbeeld haas, konijn, muizen en vogels, als scharrelaars, waarbij aas, gevallen fruit, insecten, regenwormen en vruchten worden genuttigd. Amfibieën worden nauwelijks gegeten, net zo min als mollen, spitsmuizen en roofdieren.

Areaal

De vos is, op de wolf na, het landroofdier met de grootste verspreiding in de wereld. Hij komt oorspronkelijk voor op het gehele noordelijk halfrond en langs de noordrand van Afrika plus het noordelijk deel van de Nijlvallei. In Midden- en Zuid-India ontbreekt hij, evenals in grote delen van Zuidoost Azië. In Australië is de vos in 1871 door de Engelsen ingevoerd (LONG 2003).

Voorkomen in Nederland

Prehistorie

Botvondsten bij opgravingen van nederzettingen laten zien dat de vos vroeger in geheel Nederland voorkwam, ook in het huidige Laag Nederland. De oudste resten van vossen na de laatste ijstijd stammen uit het Laat-Mesolithicum (4700-4450 v.Chr.) (OVERSTEEGEN ET AL. 2001). Uit de Romeinse tijd zijn resten gevonden in nederzettingen en jachtkampen in Zuid-Holland (Alblasserdam, Den Haag, Hendrik Ido Ambacht, Schiedam, Valkenburg), Noord-Holland (Assendelft, Velsen) en Friesland (Sneek) (<http://archeologieinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/boneinfo>). Van na de Romeinse tijd zijn er geen archeologische vondsten uit de klei- en veengebieden van het westen en noorden van het land.

Historische gegevens tot 1946

De vos is ongetwijfeld door ontbossing en bestrijding uit het westen en noorden van ons land verdwenen. In de duinen kwam de vos nog in de vijftiende eeuw voor (VAN MARREWIJK 1994), maar in de eerste helft van de zeventiende eeuw niet meer (SWAEN 1948). Het dieptepunt qua verspreiding ligt waarschijnlijk kort voor de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de oorlog viel de bestrijding grotendeels weg, wat een duidelijke toename van het aantal vossen tot gevolg had (VOÛTE 1946).

Periode 1946-1969

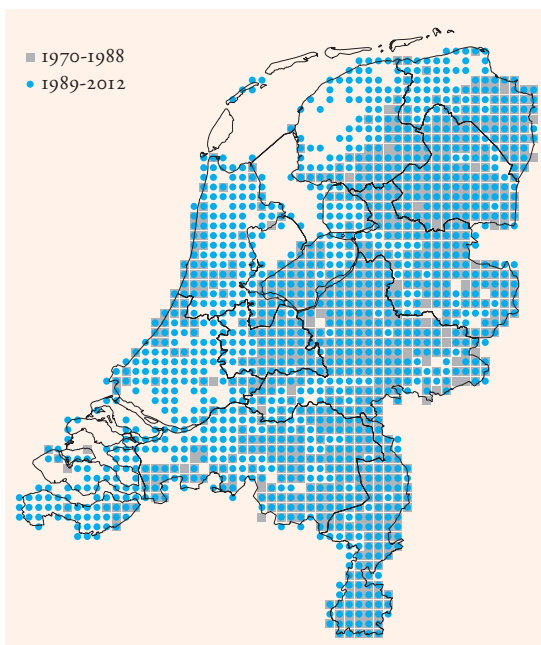
De toename van de vos tijdens de oorlogsjaren kon na 1945 niet meer overal ongedaan worden gemaakt, mede door veranderingen in het landschap. De vos handhaafde

zich op alle hogere gronden, met uitzondering van het noorden van de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi en grote delen van Noord-Brabant. Toen in 1969 het gebruik van gif en klemmen bij wet verboden werd, vielen de twee effectiefste middelen voor vossenbestrijding weg. De jacht was in diezelfde periode ook steeds minder onderdeel van het natuurbeheer, wat leidde tot steeds minder jacht- opziensers en daarmee ook tot minder roofdierbestrijding. Bovendien werd het open landschap van West- en Noord-Nederland door aanleg van recreatieterreinen en aanplant van bossen en houtsingels, ontwatering en dergelijke langzamerhand geschikter voor vossen. Dit alles leidde tot een gestage uitbreiding van het verspreidingsgebied van de vos in ons land.

Periode 1970-1988

Vanaf 1970 begon de vos zich naar het noorden en westen uit te breiden. Vossen verschenen in het oosten van Groningen, het zuiden en oosten van Friesland raakten bevolkt, evenals de IJsselmeerpolders, maar ook laag liggende gebieden in Utrecht en de Betuwe. Zwervende vossen werden soms waargenomen op ogenschijnlijk onwaarschijnlijke plekken zoals de Afsluitdijk en de Zeelandbrug. Waar de vos voor het eerst verscheen, ontstonden nogal eens problemen met kippen en andere kleine huisdieren; in het bijzonder de lokale kranten berichtten veelvuldig over 'slachtingen' door de vos. Mensen moesten dus nog wennen aan zijn aanwezigheid en de manier waarop ze huisdieren houden moest nog worden aangepast.

In 1968 verscheen de vos in de duinen: vrijwel zeker werden in dat jaar aan weerskanten van het Noordzeekanaal enkele vossen losgelaten, dus zowel bij Wijk aan Zee (NH) als in de Kennemerduinen. Toch zou de vos ook zonder de mens de duinen wel hebben bereikt, zij het twee of drie decennia later. Rond 1980 was de vos in alle vastelandsduinen aanwezig, maar het duurde 15 tot 20 jaar voor de populatiedichtheid maximaal was (MULDER 2005).

Periode 1989-2012

Gedurende de laatste twee decennia is de vos erin geslaagd bijna geheel Nederland te koloniseren. Alleen in delen van de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden is de vos momenteel nog zeldzaam, maar dat is nog een kwestie van tijd. Buiten de natuurgebieden wordt de vos bijna overal bestreden, maar dat lijkt geen noemenswaardige vertraging van zijn opmars te veroorzaken. Ook de ontwikkeling van populaties in dorpen en steden is in recente tijd goed op gang gekomen. Waarschijnlijk is dat steeds een lokaal proces: bij elke stad ontdekken vossen op een bepaald moment dat ze ook in de stad kunnen leven. Bij onderzoek blijkt er echter altijd contact en uitwisseling te zijn tussen stads- en plattelandsvossen (GLOOR 2002).

Begin 2009 werd een paartje eenjarige vossen illegaal ingevoerd op Vlieland. Het vrouwtje kreeg in dat jaar acht jongen. De aanwezigheid van vossen werd pas in juli ontdekt, toen de jongen al behoorlijk groot waren. In een poging het eiland weer te bevrijden van de vos werden tussen juli 2009 en januari 2010 negen vossen gevangen en gedood, waarna er geen vos meer werd waargenomen.

Ook op andere Waddeneilanden worden soms dode vossen gevonden, maar steeds blijkt het te gaan om dieren die elders waren geschoten of doodgereden (MULDER 1996A). Regelmatig wordt melding gemaakt van de vondst van vossenkeutels op Waddeneilanden, maar daarbij is steeds sprake van verwisseling met keutels van verwilderde katten.

Veranderingen en oorzaken

Nu de opmars, of terugkeer, van de vos in Laag Nederland bijna is voltooid, neemt het totale aantal vossen nauwelijks meer toe. In 2002 werd de vos beschermd verklaard, maar in 2006 kwam hij weer op de landelijke vrijstellingslijst (zie www.faanabeheereenheid.nl). Lokaal zullen deze beleidswijzigingen wel tot enige toe- of afname van de vos hebben geleid, maar op grotere schaal heeft jacht en bestrijding nauwelijks invloed op de stand. Sinds 1994, toen gestart werd met het NEM-meetnet Dagactieve

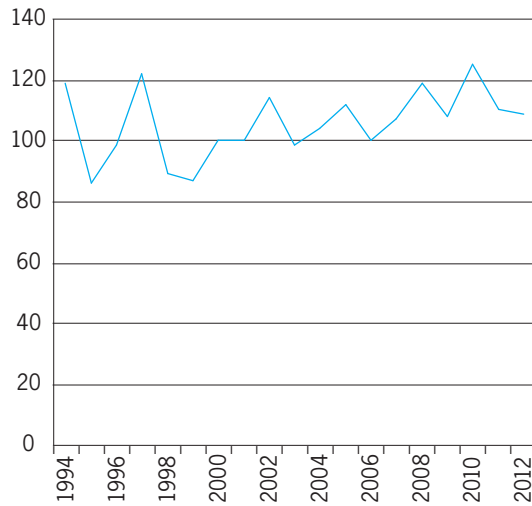
Vos.

Foto: Tim Hofmeester.

Fox.

▶ Geïndexeerd aantal waargenomen vossen (2000=100) in het NEM-metnet Dagactieve Zoogdieren in 1994-2012.
Indexed number of observed foxes (2000=100) in 1994-2012.

Zoogdieren, is het aantal waargenomen vossen stabiel gebleven.

Bedreigingen en bescherming

Bij de invoering van de Flora- en faunawet in april 2002 werd de vos van jachtwild ('schadelijk wild') een beschermde soort die alleen (lokaal) bestreden kon worden met een ontheffing van de provincie. Een intensieve lobby van jagers en boeren leidde er echter toe dat de vos in mei 2006 geplaatst werd op de landelijke vrijstellingslijst van soorten

die overal belangrijke schade veroorzaken (artikel 65 van de Flora- en faunawet). Het argument in de toelichting was dat de vos schadelijk is voor weidevogels. Hierdoor werd het echter weer mogelijk dat de vos overal en het hele jaar door bestreden kan worden, of er nu een feitelijke bedreiging voor de weidevogelstand is geconstateerd of niet. Wanneer de vos intensief wordt bestreden in late winter en vroege voorjaar heeft dit invloed op de voorjaarsstand. Afschot in herfst en vroege winter heeft geen enkel effect op de stand. In natuurgebieden wordt de vos meestal met rust gelaten, behalve als er sprake is van zeldzame bedreigde prooisorten, zoals korhoen, hamster en hier en daar ook weidevogels.

Jaap L. Mulder

SUMMARY

*Fox *Vulpes vulpes**

The fox occurs throughout most of the Netherlands. It is absent from the Wadden Sea islands and as yet rare on the islands of the Delta area of Zeeland and Zuid-Holland. Foxes are found in a variety of landscapes including forest areas as well as peat meadow areas and marshes. In addition, an increasing number of foxes have moved into towns and cities. Within only a few decades, the fox has successfully colonised low-lying parts of the Netherlands. Population numbers have remained stable over the past 20 years.

▶ Vos.
 Foto: Luc Hoogenstein.
Fox.

